

Inventarisatieperikelen

Geluiden Zwarte Specht rubriceren

■ *"Wsj wsj wsj klets ritsel ritsel", een Zwarte Specht die zich tegen de ruwe bast van een grove den werpt en zich, terwijl je de kijker richt, verbergt achter de stam. Een ver verwijderd "rruu rruu rruu" of een eindeloos "kliaaa... kliaaa...". Mooie momenten, maar niet voor de interpreterende vogelaar achter zijn bureau.*

Zwarte Spechten zijn in het begin van het broedseizoen luidruchtig en verplaatsen zich over grote afstanden. De vogels zijn ook wel langere tijd stil en op hun tochten extreem lastig te volgen. Territoria zijn groot en conflicten tussen burens worden in de regel beslecht met zachte klikgeluidjes, lijkend op de contactroep van partners. Op afstand tegen elkaar inroffellende vogels worden zelden gehoord en om deze redenen is het moeilijk om middels een doorsnee-broedvogelkartering een indruk te krijgen van aantallen en verspreiding van territoria. De beste oplossing is tijdrovend: intensief zoeken naar nesten. Dit artikel is een pleidooi om middels aanscherping van de interpretatie van waarnemingen te komen tot het lokaliseren van nesten, zonder daadwerkelijk te hoeven zoeken. Dit geldt vooral bij éénmalige inventarisaties: bij monitoring volg je men de Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek.

Als leidraad wordt een inventarisatie gebruikt die ik in het voorjaar van 1995 uitvoerde in Boswachterij Nunspeet, een ongeveer 2500 ha groot bosgebied rond Vierhouten (Noord-Veluwe). In opdracht van Staatsbosbeheer werd hier door SOVON een basiskartering uitgevoerd, waarbij in de periode maart-juni in vijf rondes gemiddeld 8 min/ha aan veldwerk werd besteed. Roepende Zwarte Spechten werden met type geluid ingetekend: roffelen, lachen ("kwie-kwie-kwie"), contactroep ("kiack"), vluchtroep ("kru-kru-kru") en regenroep ("kliaaa"). Er werd veel tijd in het zoeken van hollen gestoken. Deze werden gecontroleerd door erbij te klimmen: broedende vogels zijn soms moeilijk tot afvliegen te bewegen en holtes die er gebruikt uitzien zijn soms ondiep of bezet door een Hodeduif.

Van 14 vastgestelde territoria, werden er 13 op nesten doorzocht. In zes territoria werd een bezet nest gevonden (met eieren of jongen), in vier werd een mogelijk nest gevonden

(geen eieren of jongen) en in drie territoria werd geen nest of zelfs oude holte (twee) gevonden. Zeven van de tien (mogelijke) nesten maakten deel uit van clusters oude hollen, zich veradend door roepende Hodeduiven. De gemiddelde nestafstand (incl. mogelijke nesten) in acht aangrenzende territoria bedroeg 715 m (sd=184,3, uitersten 495 en 1085 m).

Met de kennis van nestlocaties kon achteraf worden bekeken welke waarnemingen meewerkten aan een helder beeld en welke het verspreidingsbeeld verstoorden. Er zijn geen waarnemingen gebruikt die een rechtstreeks gevolg waren nestcontroles, bijvoorbeeld alarmerende vogels. Tabel 1 laat zien of een bepaald type geluid vaak in de buurt van het nest (binnen 300 m) of juist op een meer willekeurige plek in het leefgebied werd gehoord. Hierbij zijn mogelijke nesten als nest meegerekend. Waarnemingen in de drie territoria zonder mogelijke nestplaats staan vermeld

Tabel 1. Roeptypes van de Zwarte Specht in samenhang met nestlocatie. Onder 'overig' vallen waarnemingen in drie territoria zonder nest of mogelijk nest en enkele waarnemingen bij slaapholen voor en na de daadwerkelijke broedperiode.

	Roffel	Lach	Contact- roep	Vlucht- roep	Regen- roep
N	9	18	8	15	13
% <300 m van (mogel.) nest	67	67	88	60	31
% > 300 m van (mogel.) nest	11	6	0	27	38
Overig	22	27	12	13	31

onder "overig" omdat niet onomstotelijk kon worden aangetoond dat de territoria terecht zijn opgevoerd. Het blijkt dat de contact-roep het meest nestplaatsindexerend is, gevolgd

door lachen en roffelen. Een deel van de categorie 'overig' wordt veroorzaakt door éénmalige waarnemingen bij slaapholen tijdens de eerste ronde (begin maart) en de laatste ronde (eind juni). De regenroep is niet nest-indicerend.

De trefkans was vrij groot. Zoals te zien in tabel 2 werden territoriumhouders in minimaal twee, gemiddeld in 3,6 en maximaal in alle vijf rondes geregistreerd (waarnemingen binnen een cirkel van 600 m, maar meestal veel minder). Het kan zijn dat de trefkans (72%) hoog is uitgevallen vanwege het zoeken naar nesten en dus een langer verblijf in de territoria.

Tabel 2. Aantal waarnemingen (maximaal één per ronde) per territorium in de vijf bezoekrondes in maart-juni. De territoria zijn verdeeld naar broedzekerheid. Gemiddelde slaat op het gem. aantal rondes waarin territoriumhouders werden geregistreerd.

	Aantal rondes waarin geregistreerd					Gem.
	1	2	3	4	5	
Nest	0	0	3	1	2	3,8
Mogelijk nest	0	0	2	1	1	3,8
Geen nest	0	1	1	1	0	3,0

Uit de analyse van geluiden, trefkans en nestafstanden wordt de volgende handleiding gedestilleerd:

- Teken op de veldkaart alle waarnemingen in met vermelding van type geluid, alle oude en nieuwe zwarte spechtehollen (let op Hodeduiven).
- Beschouw alleen gelijktijdige waarnemingen als 'uitsluitend'.
- Voer bij het interpreteren alleen territoria op wanneer minimaal 2 waarnemingen op minder dan 600 m van elkaar zijn verricht, en tenminste één waarneming nestindicatief is (roffelen, lachen of contactroep). Dit geldt bij vijf geldige bezoeken, over de benodigde waarnemingen bij meer bezoeken kan ik geen uitspraak doen.
- Als fusieafstand voor nestindicerende waarnemingen wordt 600 m voorgesteld.
- Zwarte Spechten broeden vaak te midden van clusters oude hollen die meestal niet meer dan een hectare beslaan. Het herleiden van territoria tot deze clusters kan de interpretatie vergemakkelijken.
- Wees tot begin maart en na half juni bedacht op baltsgedag bij slaapholen. Het is beter de interpretatie vooral te baseren op waarnemingen tussen half maart en half juni.

Willem van Manen